

**ЗАМЫН ХӨДӨЛГӨӨНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖ
ЗӨРЧИГЧДӨД ХҮЛЭЭЛГЭЖ БУЙ ХАРИУЦЛАГА, ТҮҮНИЙ
ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**

Н.Цогтбаатар
ХСИС-ийн АШБС-ийн магистрант,

Товч агуулга. Энэ өгүүлэлд Монгол Улсын замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр цагдаагийн байгууллагаас явуулж буй үйл ажиллагааны өнөөгийн байдал, замын хөдөлгөөний хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэж буй хариуцлага, түүний эрх зүйн орчинд судлаачийн үүднээс товч дүгнэлт хийсэн талаар дурдсан болно.

Түлхүүр үгс: Замын хөдөлгөөн - traffic, Аюулгүй байдал - safety, Хариуцлага - charge, Эрх зүйн зохицуулалт - legislation

Үндсэн хэсэг

Зам тээврийн осол, зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ бол гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийн нэг юм.

Улсын Их Хурлаас 2008 оны 1 дүгээр сарын 31-нд батлан гаргасан “Монгол улсын мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого” нь хүмүүнлэг иргэний нийгэм дэх монгол хүний хөгжлийг хангах, улсын эдийн засаг, нийгэм, шинжлэх ухаан, технологи, соёл иргэншлийг эрчимтэй хөгжүүлэхэд чиглэсэн арван дөрвөн жилийн бодлогыг дэлхий нийт, бүс нутгийн хөгжилтэй нягт уялдуулан цогцоор тодорхойлсон юм.

Түүнчлэн Үндэсний цогц бодлогын эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд “төрийн үйлчилгээг ил тод, хүртээмжтэй болгох эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно, хүний эрхийг баталгаатай хангана, нийгэм дэх аюулгүй орчныг бий болгох эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно” гэсэн стратегийн томоохон зорилтуудыг дэвшүүлэн, түүнийг 2007-2021 онуудад 2 үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байдаг.

Гэтэл өнөөдөр стратегийн томоохон зорилтуудыг хэрэгжүүлж буй байдал нь нийгмийн өнөөгийн хэрэгцээ шаардлагыг бүрэн хангаж чадахгүй байна гэдгийг манай улсын зам тээврийн осол, зөрчлийн статистик тоо мэдээ, учруулсан хор уршгийн хэмжээнээс үзэж болохоор байна.

Тухайлбал, цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 2017 онд 192618 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгасны 35212 буюу 18.3 хувь нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдлын журмын эсрэг гомдол, мэдээлэл бүртгэгдэн шалгагдсан байна.

Улсын хэмжээнд 36591 зам тээврийн осол бүртгэгдсэний 3929 буюу 10.7 хувь нь орон нутгийн замд, 32662 буюу 89,3 хувь нь Улаанбаатар хотын замд гарсан байна.

Нийслэлд бүртгэгдсэн 32662 зам тээврийн ослын 3031 буюу 9.3 хувь нь хүний амь нас, эрүүл мэнд тодорхой хэмжээгээр хохирсон осол байхад 26931 буюу 90.7 хувь нь эд материалын хохиролтой осол байна.

Улсын хэмжээнд хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 1698 бүртгэгдсэн нь өнгөрсөн оны үзүүлэлттэй харьцуулахад улсын хэмжээнд 4,8 хувиар, нийслэлд 15,9 хувийн бууралттай боловч орон нутагт 6,8 хувиар өссөн байна.

Улсын хэмжээнд зам тээврийн ослын улмаас 507 хүний амь нас хохирч, 1258 хүн гэмтэж, иргэн аж ахуйн нэгж байгууллагад 9 тэрбум гаруй төгрөгийн хохирол учиржээ.

Улсын хэмжээнд хүний амь нас хохирсон 507 осол бүртгэгдсэн нь өнгөрсөн оны үзүүлэлтээс 5,8 хувиар, орон нутагт 12,2 хувиар тус тус өсч, нийслэлд 11.8 хувиар буурсан үзүүлэлт гарч байна.

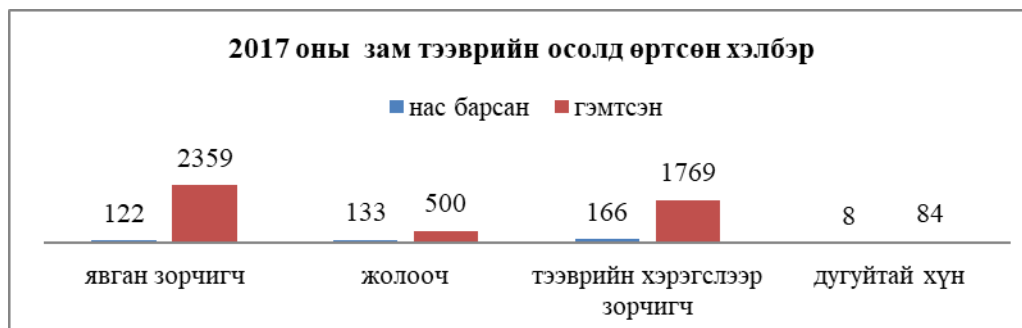
Гэмт хэргийн улмаас амь насаа алдсан 431 хүн, зам тээврийн ослын улмаас гэмтсэн 4712 хүний замын хөдөлгөөнд оролцож байсан хэлбэрийг авч үзвэл:

Улсын хэмжээнд:

- Явган зорчигч - 122 нас барж, 2359 гэмтсэн
- Жолооч – 133 нас барж, 500 гэмтсэн

- Тээврийн хэрэгслээр зорчигч – 166 нас барж, 1769 гэмтсэн
- Дугуйтай хүн – 8 нас барж, 84 гэмтсэн

Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн 1258 хүний гэмтлийн зэргээс харахад хөнгөн гэмтэл 197 буюу 15.7 %, хүндэвтэр гэмтэл 732 буюу 58.1 %, хүнд гэмтэл 329 буюу 26.2 % нь байна.¹ Үүнийг графикаар үзүүлбэл:

Дээрхи судалгаанаас харвал дийлэнхи хувь нь зам тээврийн ослын улмаас биедээ хүндэвтэр гэмтэл авч, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, цаашлаад хөгжлийн бэрхшээлтэй болж байгаа нь зам тээврийн ослын хор уршгийг харуулж байна.

Улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн 36591 зам тээврийн ослын 35679 буюу 97.5 хувь нь жолоочийн буруугаас, 868 буюу 2.4 хувь нь явган зорчигчийн буруутай үйлдлээс, замын нөхцөл байдлаас 44 буюу 0.1 хувь нь гарчээ.

Жолоочийн буруутай үйлдлээс шалтгаалсан зам тээврийн ослын 15869 буюу 43.4 хувийг хажуу хоорондын зай тохируулаагүйгээс бүртгэгдсэн осол эзэлж байна.

Явган зорчигчийн буруутай үйлдлээс шалтгаалсан зам тээврийн осол 868 бүртгэгдсэний 768 буюу 88.5 хувь нь нийслэлд бүртгэгдсэн осол байна. Явган зорчигчийн буруутай үйлдэл дотроо явган зорчигч замын хөдөлгөөнд согтуугаар оролцож өртсөн тохиолдол 32.7 хувийг эзэлсэн байна.

Улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн зам тээврийн ослын 32214 буюу 88.0 хувь нь мөргөлдөх, 2523 буюу 6.9 хувь нь явган зорчигч мөргөх, 850 буюу 2.3 хувь нь онхолдох, 670 буюу 1.8 хувь үл хөдлөх зүйл мөргөх, /хашаа, хайс, гэр, шон мөргөсөн/ 34 осол зорчигч унагах, 85 унадаг дугуйтай хүн мөргөх, 155 осол мал, амьтан дайрах, 60 осол бусад хэлбэрээр бүртгэгдсэн байна.²

Дээрхи бүгдийг нэгтгэн авч үзвэл хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 4.8 хувиар буурсан хэдий ч гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүний тоо 8.0 хувийн өсөлттэй гарсан. Нас барсан хүний дийлэнх буюу 79.6 хувь нь орон нутгийн замд үйлдэгдсэн ослын улмаас амь насаа алдсан байна.

Орон нутгийн замд гарсан ослын хэлбэрээс авч үзэхэд онхолдох хэлбэрээр олон хүний амь нас хохирох, гэмтэх тохиолдол их байна гэж үзэж болно. Түүнчлэн хүүхэд өртсөн зам тээврийн осол улсын хэмжээнд 6.3 хувиар буурсан боловч нас баралт 18.0 хувиар өссөн нь онц ноцтой, хохирол ихтэй буюу хүндэвтэр гэмт хэргийн гаралт ихэссэнтэй холбон үзэж байна.

Монгол улсад 2017 онд бүртгэгдсэн зам тээврийн ослын шалтгаан нөхцлөөс харахад жолоочийн буруутай үйлдлээс 97.5 хувь нь бүртгэгдсэн байна. Жолоочийн буруутай үйлдэл дотроо хажуу хоорондын зай тохируулаагүй, эгнээ байр, уулзвар гарц нэвтрэх журам зөрчсөн, ухрах үйлдэл буруу гүйцэтгэснээс гарсан осол давамгайлж байна. Хурд хэтрүүлсэн болон согтууруулах ундааны зүйл хэрэглэснээс шалтгаалсан зам тээврийн осол буурсан үзүүлэлттэй ч орон нутагт согтууруулах ундааны зүйл хэрэглэсэн, хурд хэтрүүлсэнээс гарсан осол нилээдгүй хувийг эзэлж

¹ Замын цагдаагийн албаны улсын хэмжээнд 2017 онд бүртгэгдсэн зам тээврийн ослын тоон үзүүлэлт танилцуулгаас хэсэгчилэн авав.

² Замын цагдаагийн албаны улсын хэмжээнд 2017 онд бүртгэгдсэн зам тээврийн ослын тоон үзүүлэлт танилцуулгаас хэсэгчилэн авав.

байгаа жолооч болон иргэдийн замын хөдөлгөөнд оролцож буй соёл, сэтгэлгээний хандлага ямархуу доод түвшинд байгааг харж болохоор байна.

Өнөөдөр манай улсын замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн эрх зүйн орчин тодорхой хэмжээгээр бүрдсэн, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдалд цагдаагийн байгууллагаас тавих хяналт тавих зохих хэмжээнд явж байгаа, түүнчлэн зам тээврийн осол зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр тодорхой хэмжээний ажил, арга хэмжээ зохион байгуулсаар байгаа боловч яагаад зам тээврийн осол, зөрчил буурахгүй, гарсаар байгаад яагаад анхаарлаа хандуулахгүй байгаа юм, асуудлын гол нь хаана байгааг хэн ч авч үзэхгүй байгаа юм бэ? гэдэгт өгүүлэлийн гол агуулга, ач холбогдол оршиж байна.

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Зөрчлийн тухай хуульд заасан нийт 56 төрлийн үйлдэлд хариуцлага оногдуулахаар хуульчилсан.

Хариуцлагын төрлийг авч үзвэл:

Иргэнд торгох шийтгэлийг 55 төрлийн зөрчилд, баривчлах шийтгэлийг ганцхан төрлийн зөрчилд, эрхийг хасах шийтгэл /нэмэгдэл/ 4 төрлийн зөрчилд оногдуулахаар зохицуулалт орсон байх бөгөөд торгуулийн хэмжээ нь 10-400 нэгж буюу 10.000-400.000 төгрөг байна.

Харин хуулийн этгээдэд зөвхөн торгох шийтгэл оногдуулах бөгөөд 12 төрлийн зөрчилд хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байх бөгөөд 100-1000 нэгж буюу 100.000-1.000.000 сая төгрөгөөр торгох зохицуулалттай байна.

Баривчлах шийтгэл оногдуулах зөрчилд тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхгүй, эсхүл жолоодох эрх нь дуусгавар болсон хүн согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн үедээ тээврийн хэрэгсэл жолоодсон, зохих журмын дагуу шалгуулахаас зайлхийлсэн бол албадан сургалтанд хамруулж, 7-30 хоног баривчлах шийтгэл оногдуулах зохицуулалттай байна.

Хууль зүйн сайдын 2015 оны 08 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/187 тоот тушаалаар “Жолоочийн зөрчлийн бүртгэлийн оноо тооцох журам” батлагдсан байдаг.

Уг журамд зааснаар жолоочийн зөрчлийн онооны дээд хэмжээ 10 оноо байдаг бөгөөд замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн үйлдэл, хор уршгаас хамаарч 1-5 оноо хасна. Харин тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх хасагдсан жолоочийн оноог дууссанд тооцдог байна.

Зөрчлийн оноог 1, 2, 3, 5 оноогоор хасах бөгөөд нийт 18 зөрчилд оноо хасахаар зохицуулсан байна.

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдалтай холбоотой хууль тогтоомжийг зөрчсөнөөс зам тээврийн осол гаргасан болох нь эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны хуульд нийцүүлэн гаргасан шийдвэрээр тогтоогдсон тохиолдолд 5 оноо хасна.

Зөрчлийн оноо хасах үндэслэлийг дараахь байдлаар тусгасан байна. Үүнд:

- Тухайн тээврийн хэрэгслийн ангилалд тохирох үнэмлэхгүй үедээ тээврийн хэрэгсэл жолоодсон жолоочид – 2 оноо;
 - Согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөт эм бэлдмэл хэрэглэсэн этгээдэд жолоог шилжүүлсэн жолоочид – 2 оноо;
 - Улсын бүртгэлийн дугааргүй, тогтоосон хугацаанд дугаараа аваагүй буюу дугаараа нуун далдалсан тээврийн хэрэгслээр замын хөдөлгөөнд оролцсон жолоочид – 2 оноо;
 - Зам тээврийн осолд холбогдсон жолооч Замын хөдөлгөөний дүрэмд заасан үүргээ биелүүлээгүй жолоочид – 2 оноо;
 - Хурд хэтрүүлсэн тохиолдолд – 2 оноо;
 - Явган зорчигчдод зам тавьж өгөөгүй бол – 2 оноо;
 - Замын хөдөлгөөнд оролцохдоо зорчигчид хамгаалах бүс хэрэглээгүй бол – 1 оноо гэх мэт
- Жолоочийн бүртгэлийн оноо сэргээх, урамшуулах дараах зохицуулалт байдаг байна.

Тухайлбал:

- Зөрчлийн бүртгэлийн оноо хасагдсанаас хойш 1 жилийн хугацаанд дахин зөрчил гаргаагүй жолоочийн хамгийн сүүлд хасагдсан оноог сэргээж, мөн зөрчил гаргалгүй 2 жил өнгөрсөн тохиолдолд 10 оноог сэргээж урамшуулах
- Жолоочийн зөрчлийн оноо дууссан буюу эрх хасагдсан, хуулийн дагуу оногдуулсан торгуулийг заагдсан хугацаанд сайн дураараа төлөөгүй жолоочид урамшуулал хамаарахгүй байх
- Эрх бүхий албан тушаалтан, захиргааны хэргийн шүүхээс торгуулийг хүчингүй болгосон тохиолдолд бичгээр ирүүлсэн шийдвэрийг үндэслэн тухайн хасагдсан жолоочийн зөрчлийн оноог сэргээх
- Зөрчлийн бүртгэлийн оноог хасуулсан жолооч хүсэлт гаргаж, зохих журмын дагуу сургалтад хамрагдаж, шалгалтад тэнцсэн тохиолдолд зөрчлийн бүртгэлийн 10 оноог сэргээн олгож болох зохицуулалтай байна.

Дүгнэлт

Дээрх бүх зохицуулалтуудыг нэгтгэн авч үзвэл замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага, түүнийг тогтоож өгсөн эрх зүйн зохицуулалт тодорхой хэмжээнд бүрэн хангагдсан гэж үзэж болохоор байна.

Гагцхүү хариуцлагын эрх зүйн орчин бүрдсэн ч жолоочдын замын хөдөлгөөнд оролцогчдын сэтгэлгээний сөрөг хандлага төлөвшсөн байдал үүнд нөлөөлж байна гэж судлаачийн хувьд үзэж байна.

Санал

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэнд тавих хяналтыг сайжруулах, зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагын үр нөлөөг дээшлүүлэх үүднээс дараахь саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Замын хөдөлгөөнд оролцогчдод тавих хяналтыг сайжруулах үүднээс камерын системд орчин үеийн дэвшилтэд техник хэрэгслийг нэвтрүүлэх;
2. Замын хөдөлгөөнд оролцогчдын дүрэм зөрчсөн үйлдлүүдийг төлбөргүй утсаар, нотлох баримтын хамт хүлээн авч хариуцлага хүлээлгэдэг болохын зэрэгцээ зөрчил илрүүлсэн жолоочид урамшууллын 1 оноо өгдөг болох;
3. Зөрчил илрүүлсэн жолооч бус иргэнд уг зөрчил нь нотлогдсон тохиолдолд уг зөрчил гаргасан жолоочид оногдуулж буй торгуулийн мөнгөн дүнгийн 30 хүртэлх хувийг урамшуулал болгон өгдөг болох;